

A new re-reading of M. Starytsky's works by directors of the diaspora is considered. The reasons for the popularity of the works of classic playwrights among the audience of the diaspora are found out. In articles and radio programs Yu. Lavrinenko, Yu. Sherekh and M. Pavlyshyn added unknown touches that helped to present outstanding figures of dramatic art more vividly, colorfully and more fully. Memories and unknown archival sources are used in the work.

Keywords: theater of coryphaeus, theater "Berezil", reception, diaspora, national identity, modernism.

УДК 821.161

DOI <https://doi.org/10.17721/2520-6346.60.112-123>

О. П. Медведчук, асп.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

e-mail: olesyamedved@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАСОБІВ ТВОРЕННЯ САТИРИ ТА ІРОНІЇ У ТВОРЧОСТІ М. КРОПИВНИЦЬКОГО

ТА Ю. ВИННИЧУКА

(на матеріалі твору М. Кропивницького "По ревізії"
та роману Ю. Винничука "Мальва Ланда")

Розглянуто особливості використання комічного, а саме: іронії та сатири в драматичному етюді М. Кропивницького "По ревізії" та романі Ю. Винничука "Мальва Ланда". Проаналізовано художні засоби створення комічного ефекту та простежено їх еволюцію. Визначено, що М. Кропивницький у своєму етюді "По ревізії" моделює суперечності за принципом оксюмору, використовує асоціативну іронію, звуковий метатезис, доводить певні моменти в творі до ситуативного абсурду. Натомість у художньому арсеналі Ю. Винничука наявні такі новаторські засоби, як лексичні алогізми, оказіональні новоутворення, нісенітниці та абсурдні історії, засоби комічної модальності стереотипних виразів. Виявлено, що обидва письменники найчастіше вдаються у своїх творах саме до складного комізму, який спонукає читача до аналізу і роздумів.

Ключові слова: комічне, іронія, сатира, сарказм, абсурд, гротеск, асоціативна іронія, нісенітниця, каламбур.

У другій половині ХІХ ст. українська література, як і культура загалом, переживала важкий період. Російський царизм спрямовував максимальні зусилля на знищення будь-яких проявів національного духу українців. Валуєвським циркуляром 1863 р. та Емським указом Олександра ІІ 1876 р.

намагалися цілковито витіснити українську мову з культурної, освітньої та релігійної сфери, залишивши її лише в побутовому використанні. Тому українські письменники, щоб мати можливість писати рідною мовою, почали змальовувати у своїх творах життя села та селян, які говорили українською. Серед таких письменників був М. Кропивницький – драматург, актор, режисер – талановитий митець, який став батьком українського театру. Створюючи яскраві образи українців, що намагались пристосуватися до вигідних умов, нехтували народними звичаями, цурались рідної мови та свого походження; відображаючи загальну моральну деградацію серед сільського населення загалом, М. Кропивницький доводить, що все це відбувалося масово, тому необхідно докласти максимум можливих зусиль, щоб зупинити ці тенденції. Для такої важливої місії драматург обирає сміх, оскільки він є важливим засобом соціального впливу, а особливо – іронію та сатиру, функція яких полягає у викритті негативних явищ і боротьбі із комічно зображеним об'єктом.

Письменник кінця ХХ – початку ХХІ ст. Ю. Винничук у романі "Мальва Ланда" також часто залучає саме іронію й сатиру для викриття вад і негативних явищ у різних сферах індивідуального, суспільного й політичного життя сучасних українців. Незважаючи на те, що між творчістю митців майже століття, багато проблеми, які вони порушують у своїх творах, є суголосними.

До питання комічного у творчості М. Кропивницького зверталися у своїх працях Л. Мороз, А. Новиков, Ю. Скляниченко, Ф. Білецький та багато інших, проте засоби іронії та сатири окремим предметом дослідження ще не були. У творчості Ю. Винничука це ж питання залишається на сьогодні ще не вивченим достатньо, оскільки спеціальних праць йому присвячено не було. Саме тому, на наш погляд, актуальним є системний аналіз, у тому числі й компаративний, творів письменників з погляду особливостей використання художніх засобів комічного.

Мета статті – розглянути основні художні засоби іронії та сатири в етюді "По ревізії" М. Кропивницького та романі "Мальва Ланда" Ю. Винничука, виявити особливості творення

комічного у цих творах, та проаналізувати еволюцію комічних художніх засобів.

Сміх завжди містить у собі заперечення, тому поряд зі сміхом часто іронією та сатирою виражається обурення і невдоволення. Іноді вони настільки сильні, що повністю затьмарюють смішне, відтісняючи його. Від усіх форм комічного зображення сатира відрізняється вольовим напрямком та цілеспрямованістю. Саме до неї вдається М. Кропивницький, порушуючи у своїх п'єсах найбільш гострі питання свого часу: "глитайство", позика грошей під проценти, свавілля та моральна деградація сільських чиновників, пияцтво, зневага до батьків та своєї мови, втрата морального обличчя через меркантильність. Особливого звучання у його творах набула тема девальвації вічних духовних цінностей у свідомості селян, які в умовах русифікації стали все більше віддалятися від духовного коріння свого народу.

Співвідношення трагічного і комічного у творчості М. Кропивницького перебуває у постійній діалектичній єдності. На цю особливість творчої манери письменника вперше звернула увагу Л. Мороз, яка, виходячи з того, що герої митця нерідко опиняються у трагікомічних ситуаціях, низку його драматичних творів кваліфікувала як "несмішні комедії", або трагікомедії, що були новим для того часу жанровим утвором. М. Кропивницький цілком свідомо вживає словосполучення "трагікомічний етюд".

В етюді "По ревізії" М. Кропивницький порушує питання неосвіченості українських селян, які через це нездатні адекватно оцінити неграмотність свого начальства і захоплюються їхніми ефемерними знаннями. Наприклад, сторож розправи, який ніяк не може порахувати кількість днів, які йому залишилися до кінця служби, так міркує про розум писаря: "І носа не вспієш висякати, як він вже й полічив! Що то воно, подумасш, наука, до всякого діла добирає способу! його, мабуть, вчено десь не близько: він каже, що він десь аж з-під Чигирина, ну, а я так думаю, що він і за Чигирином бував..." [3]. Такі "темні" люди були дуже вигідними для служби, бо вірили у всілякі нісенітниці і не ставили під сумнів ні моральні, ні розумові

здатності чиновників, повністю підкоряючись навіть фізичним покаранням: "Хіба це первина? Бийте! На те ви начальство" [3].

У той же час автор порушує проблему грамотності і самого начальства, іронізуючи ніби ненароком, через самооцінку старшини, який до того ж читає по складах: "Ні, мабуть, вже як писар прийде, то вдвох розберемо! Бо сам я ще до цього не доїхав!" [3]. Комічний ефект автор створює також за допомогою перекручування персонажем слів із листа, написаного російською мовою, наголошуючи цим, що навіть для чиновників вона є чужою: "<...> “принять энергические меры”. Які? Нергичеські мери? Що ж воно означає: нергичеські?" [3].

Комічно-іронічний образ старшини у драмі є доволі концентрованим, все в ньому працює на відтворення смислової доміанти, на створення узагальненого образу сільського чиновника, для якого основними характеристиками стали пияцтво, неосвіченість, самолюбство.

Іронічність оповіді загострюється, коли виявляється, що старшина через постійні гуляння забуває навіть про те, який сьогодні день: "Не годиться щодня пити! Вчора пив, позавчора пив... Стривай! Який же це у нас сьогодні день?" [3]. Далі автор вже відверто іронізує із свого героя, хоч прямо авторська позиція не виражається, адже у відтворенні в пам'яті старшини подій, які сталися нещодавно, нічого, крім постійних святкувань, не було.

Проблема п'янства в етюді тісно переплітається із проблемою розпусти, яка стала нормою для поміщиків. Наприклад, старшина не вважає свої хтиві бажання чимось негідним, йому ж можна, бо він начальник: "Ех, матері його ковінька! Шкода, що я жонатий! А то, стало бить, як начальник, зараз би по щучому велінню..." [3].

М. Кропивницький створює суперечність за принципом оксюмору. Люди, які мали б бути взірцем для інших, які повинні були отримати свої посади на підставі високих моральних якостей, розумових здібностей, насправді є абсолютно протилежними за своєю сутністю. У цьому випадку є дуже промовистими слова Риндички, яка намагаючись підлеститися до начальника, співчуваючи його "тяжкій долі" та

"тяжкій праці", від якої він просто змушений пити, порівнює старшину із своїм чоловіком-свинопасом, який помер, бо теж пив "через великі клопоти": "Та як же мені цього не знати? Ви ж один, а нас, миру, скільки? Тут треба дві голови на плечах мати. Адже ж і мій покійничок – царство йому небесне, вічний покій його душеньці! – був за начальника чи, попросту сказати, за свинопаса коло громадських свиней, то так, було, заклопочеться, так заклопочеться" [3].

Репліки ще одного персонажа драми – Герасима, який по життю і не виходить із стану сп'яніння, підсилюють асоціативну іронію усього макротексту. Дослідник І. Походня говорить про те, що саме така іронія "є більш складною та значущою. Вона реалізується в мегаконтексті (в межах усього тексту). Асоціативна іронія створюється на текстовому рівні внаслідок використання ситуативного повторення (ретроспекції) в поєднанні з іронічною алюзією, а також гротеску, абсурду" [8, с. 43]. Так, за словами Герасима, горілка здатна не лише впливати на фізичний стан, але й за її допомогою можна змити гріхи: "Постанови, кажу, чвертку, і бог тобі простить..." [3]. Зрештою іронія переходить у сатирично-абсурдну тональність, коли горілка і закуска стають основними доказами в судових справах: "*Старшина*. Еге-ге! Постривай! Я бачу, що це діло дуже заплутане! Доказательства маєш? *Риндичка* (виймає пляшку з горілкою і бублик). Осьдечки! Хіба ж я честі-таки та й вашого звичаю не знаю?" [3].

Образ писаря, який прийшов на роботу вже п'яним, лише увиразнює загальну картину тотального запою сільського чиновництва. Горілка стає і вирішенням судового позову, який, до речі, також доволі комічний і несерйозний – звичайна побутова сварка. Адже Риндичка подає скаргу на молоду Прісю-московку за те, що вона під час сварки до неї обернулася потилицею.

Крім ситуативного комізму, який виникає на основі невідповідності реальної ситуації уявленню про неї, М. Кропивницький використовує в етюді й засоби мовного комізму. Гра звуками, так званий звуковий метатезис, створює ситуацію мовного бар'єру: "*Старшина*. Чи це ж до діла

касательно? *Риндичка*. А як же воно не кусательно, коли то не заєць був..." [3]; або: "*Риндичка*. Вислухайте ж мене, Шелестян Салатович! *Писар*. Севастьян Савват'євич!" [3]. Таке фонетично інстинктивне наближення чужої мови до своєї, крім власне комічного ефекту, спрямоване ще й на демонстрацію лінгвістичної прірви між мовою, яка силоміць упроваджувалась, і рідною мовою селян.

Апогеєм сатиричного зображення у творі є фінальна картина, коли писар над вухом у п'яного старшини, що заснув від кількості випитого, дзвонить у дзвінок і удає, що вони їдуть на ревізію: "*Сторож*. Навіщо вам дзвінок здався? (Дає). *Писар*. Не твоє діло. (Почина дзвонить під вухом старшини). Ньо, конячки!.. *Старшина* (крізь сон). Поганяй, поганяй! Звертай на Чубаївку! Та не задьоргуй-бо присяжної! *Сторож*. Поїхав по ревізію. *Писар*. Ну, буде з нього, нехай" [3]. Цією ситуацією драматург остаточно переводить гнівну іронію у площину гострої викривальної сатири.

За словами дослідниці Л. Мороз, "з фарсового сміху виростає всеохоплююче узагальнення повної прогнилості бюрократичного апарату царизму, який спирається на розумово й морально звироднілих своїх слуг на місцях. Є, отже, підстави твердити про наближення – і досить істотне – твору не стільки до реалістично-побутової комедії, скільки до політичної сатири" [5]. М. Кропивницький, відчуваючи загрозу знищення українського народу як етносу, тобто небезпеку його розчинення в панівній нації, своїм палким словом намагався розбудити національну свідомість українців. Порушені письменником проблеми: питання української мови, національної свідомості, бюрократизму, пияцтва, зневажливого ставлення можновладців до людей – багато в чому залишаються актуальними і в наш час.

Ю. Винничук у романі "Мальва Ланда" також, вдаючись до засобів іронії та сатири, викриває вади українського суспільства. Майже всі події відбуваються у вигаданому міфічному світі: "Великій Міській Сміттярці", де живуть "палкі патріоти України", вигадані герої та дивовижні міфічні істоти, зокрема однороги, русалки, привиди.

Вже самі описи сміттярки у романі – це тісне переплетення комічних метафор, гротеску, контрастів, гіпербол, лексичних алогізмів, як от: "<...> нема нічого могутнішого за сміття і нічого величнішого <...>" [1, с. 23]. Вражають своєю художньою силою та різноманітністю okazіональні новоутворення Ю. Винничука: назви чудернацьких тварин – "майтилик", "сульфуль", фантастичних страв – "ламентация тушкована з крильцями майтеликів", "малінесія", "вуджені скраклі" та ін.

Вигадки, нісенітниці та абсурдні історії – основа всього твору. Наприклад, це оповіді про те, що козаки одночасно були і половцями, вирощували в оранжереях банани, якими начиняли зубрів і турів, що жителі сміттярки виловлювали русалок, робили з них консерви і відправляли у Париж як кав'яр, або історії про наявність на сміттярці оригіналів "Слова о полку Ігоревім", втрачених творів Т. Шевченка, другої частини "Вальдшнепів" М. Хвильового, невідомих щоденників П. Куліша та багато іншого. Ледь помітним на фоні всіх цих вигадок є іронічний погляд письменника на стан української літератури, окреслений як "суцільне сюсюкання і загравання з народом" [1, с. 76], коли графомани пишуть лише про те, що найбільше сприймається масою, і не порушують ті теми, які дійсно варто висвітлювати.

Доволі іронічною та промовистою є ситуація, коли навіть у такому вигаданому "сміттярчаному" світі не люблять вільнодумства: "Коли хочете дістати в нас пристойну роботу, мусите себе стримувати від необдуманих висловлювань. Того в нас не люблять" [1, с. 45].

Особливо гострою в романі "Мальва Ланда", як і в аналізованому творі М. Кропивницького, є сатира на урядовців і чиновників. Ю. Винничук доводить абсолютну беззмістовність та непотрібність їхньої праці до абсурду. Адже чиновники, займаючись різноманітними паперами, врешті перестають звертати увагу на їхній зміст і важливість для громадян, тому метою їхньої роботи стає єдине завдання – "доставити папери за призначенням", незалежно від того, в якій кількості та в якому стані. Загублені ж і пом'яті "папірці" підбирають інші службовці,

нумерують їх у порядку знайдення на підлозі й несуть прасувати, щоб випрасувані документи підшити у порядку знаходження, незалежно від того, з якої вони справи. Так цикл абсурдної роботи замикається. Тут автор обігрує поняття порядку, описуючи абсолютно протилежні речі, які насправді лише створюють ілюзію впорядкованості: "А порядок понад усе. Яка різниця, у якій папці знаходиться той чи інший папір? Головне, що він десь таки є і ми про нього знаємо" [1, с. 171].

Образ бургомістра, створений за допомогою іронічних засобів деформації ідіом, письменник називає всюдисущим: "<...> як Господь. Він і тут, і ніде, зараз і присно..." [1, с. 171], та порівнює із невловимим промінцем і "п'янливим запахом матіоли". Така несумісність порівнянь активно служить для формування іронічного тону, яким Ю. Винничук знову, ніби ненароком, висловлює гірку правду: "Народ спить. Нікому нема діла ані до ближнього, ані до проблем нашого міста. Кожен живе сам у собі. А влада цим користує" [1, с. 281].

Сатира на чиновницький апарат поєднується із сатирою на сімейне життя, в якому люди розучилися любити, поважати один одного та йти на компроміс. Тому якщо когось одного із членів родини не влаштував інший, який чимось не догодив, бургомістр вирішував це питання: виписував "бумагу", що людина вмерла, і та мусила жити життям тіні, не маючи прав ні на що, проте мовчки виконуючи всі ті ж функції, що й раніше.

У сатирично-іронічному дусі описаний і поліцейський устрій міста С. Прізвище комісара поліції німецького походження – Ліндер – вказує на те, що це людина суворого порядку та дисципліни. Ю. Винничук вдається до сатиричної гіперболізації цього образу, оскільки відчуття невпевненості та постійної підозріливості доводять пана Ліндера до того, що він заводить папку із доносами навіть на самого себе. Сатирично зображений і найкращий донощик комісара пан Кнедлик, який за словами Ліндера "виконує надзвичайно важливу місію" – пише "художньо довершені доноси", за стилем нічим не гірші за романи Бальзака. Автор відверто іронізує та глузує із такого роду службовців, адже пан Кнедлик простежує не лише

висловлювання і дії в'язнів, а й записує всі їхні думки. Сатира загострюється в зображенні життя самих ув'язнених, які виконують абсолютно беззмисловну, а отже, абсурдну роботу: за наказом комісара, перетягують камені із місця на місце, викопують і закопують ями. Свого найвищого звучання сатирично-іронічний тон сягає в описі страти "революціонера", який, за свідченнями донощиків, "розкидав по місту листівки", хоч це був звичайний чистий папір.

Ю. Винничук торкається в романі й екологічної проблеми, іронічно і гостро викриваючи байдужість українців до забруднення навколишнього середовища. Промовистим є і пафосний газетний заголовок "Українське сміття здобуває світ", адже, за свідченням княгині сміттярки, за "продукуванням високоякісного сміття ми обігнали всі країни Європи" [1, с. 126]. У цій фразі гостра сатира і на екологічний стан країни, і на сумнівну якість товарів, вироблених багатьма українськими підприємствами, власники яких дбають лише про власну наживу.

Етюдіві М. Кропивницького "По ревізії" притаманні такі засоби творення іронії й сатири, як моделювання суперечності за принципом оксюмору, звукового метатезису та асоціативної іронії; автор доводить певні моменти в творі до ситуативного абсурду, намагаючись викрити найбільш огидні сторони сільського життя того часу. Ю. Винничук у романі "Мальва Ланда" вдається до дещо ширшого спектра засобів моделювання іронії та сатири. У художньому арсеналі сучасного письменника знаходимо такі новаторські засоби, як лексичні алогізми, оказіональні новотвори, нісенітници та абсурдні історії, засоби комічної модальності стереотипних виразів.

Оскільки роман написаний у зовсім відмінній стильовій манері порівняно з творчістю М. Кропивницького, слід зазначити, що Ю. Винничук упродовж твору грає із читачем на багатьох рівнях – смислового, підтекстового та мовного. Смилова і мовна гра проявляється у різноманітних засобах: від неприхованої іронії у розмірковуваннях про сучасні автору політику, літературу, роботу урядовців та ін. до каламбурів

різних видів, що будуються на звуковій подібності та етимологічній грі словами, на прихованому або явному абсурді, алогічному поєднанні смислів.

Водночас у обох авторів зустрічаємо змалювання парадоксальних ситуацій та змішування різних стилів мови, знаходимо схожість у використанні гіпербол, пародій, ситуативної іронії, іронічних порівнянь. Об'єднуючим чинником є ще й те, що обидва письменники вдаються саме до складного комізму, який, за словами О. Калита, "обов'язково спонукає до аналізу і роздумів. Це гумористично-сатирично-іронічний тип комізму, який обов'язково містить оцінку, що ґрунтується на суспільному досвіді, вироблених суспільством ідеалах і цінностях" [2].

Таким чином, традиційність у використанні засобів іронії і сатири у творах М. Кропивницького та Ю. Винничука зумовлена національною ідентичністю, схожим ставленням авторів до зображуваного, прагненням викрити вади і негативні явища у різних сферах суспільного й політичного життя українців. Відмінності ж зосереджені у площині літературних жанрів, напрямів та загальної стильової манери митців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винничук Ю. Мальва Ланда. Київ: Спадщина, 2012. 464 с.
2. Калита О. Засоби іронії в малій прозі (кінець XX – початок XXI століття). URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11395/3/Zasoby_ironii.pdf
3. Кропивницький М. По ревізії. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2683>
4. Мороз Л. Іронія як форма реалізації комічного у художньому творі. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/253-ironiya-yak-forma-realizatsiji-komichnogo-u-khudozhnomu-tvori>
5. Мороз Л. Марко Кропивницький "По ревізії". URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/K/KropyvnytskyM/Studies/Moroz/PoReviziji.html>
6. Николаев Д. Смех – оружие сатиры. Москва: Искусство, 1962. 224 с.
7. Новиков А. Учитель корифеїв: Життя Марка Кропивницького. Харків: ХІФТ, 2019. 248 с.
8. Походня С. Языковые виды и средства реализации иронии. Київ: Наукова думка, 1989. 123 с.

REFERENCES

1. Vynnychuk Iu. Malva Landa. Kyiv: Spadshchyna, 2012. 464 s.
2. Kalyta O. Zasoby ironii v malii prozi (kinets XX – pochatok XXI stolittia). URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11395/3/Zasoby_ironii.pdf
3. Kropyvnytskyi M. Po revizii. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2683>
4. Moroz L. Ironiia yak forma realizatsii komichnoho u khudozhnomu tvori. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/253-ironiya-yak-forma-realizatsiji-komichnogo-u-khudozhnomu-tvori>
5. Moroz L. Marko Kropyvnytskyi "Po revizii". URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Lit/K/KropyvnytskyM/Studies/Moroz/PoReviziji.html>
6. Nykolaev D. Smekh – oruzhye satyry. Moskva: Yskusstvo, 1962. 224 s.
7. Novykov A. Uchytel koryfeiv: Zhyttia Marka Kropyvnytskoho. Kharkiv: KhIFT, 2019. 248 s.
8. Pokhodnia S. Языковые виды у sredstva realizatsyy yronyy. Kyiv: Naukova dumka, 1989. 123 s.

Стаття надійшла до редакції 5.02.21

O. P. Medvedchuk, PhD Student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
e-mail: olesyamedved@ukr.net

EVOLUTION OF MEANS OF CREATION OF SATIRE AND IRONY IN THE M. KROPYVNYTSKY'S AND Y. VYNNYCHUK'S WORKS (on the material of M. Kropyvnytsky's sketch "On Revision" and Y. Vynnychuk's novel "Malva Landa")

The article considers the peculiarities of using comic, namely irony and satire, in M. Kropyvnytsky's dramatic sketch "For revision" and the novel by Y. Vynnychuk "Malva Landa". There were analyzed the means of creating a comic effect are used in these works of art, and traced their evolution. It is determined that M. Kropyvnytsky in his sketch "For revision" modelled contradictions on the principle of oxymoron, used associative irony, sound metathesis, lead certain moments in the work to the situational absurd, trying to expose the most disgusting aspects of country life of that time. Instead, Y. Vynnychuk uses a wider range of means of modeling irony and satire in the novel "Malva Landa". In the artistic arsenal of the modern writer we find such innovative tools as lexical alogisms, occasional neologisms, nonsense and absurd stories, means of comic modality of stereotypical expressions. It is noted that the modern author throughout the work plays a game with a reader on many levels – semantic, subtextual and linguistic. Semantic and linguistic game is manifested in various means: from undisguised irony in reflecting concerning current policy, art, work of government officials, etc. to different species of pun based on sound similarity and etymological play on

words, on hidden or obvious absurdity, illogical combination of meanings. It is found that both writers used mainly a complex comedy in their works, that encourages a reader to analyze and reflect, and the traditional use of mean of irony and satire in their works is the result of national identity and similar attitude to the problems of indifference and inaction of officials, thoughtless submission of people to those who a priori cannot benefit society. The differences concentrated in the plane of the difference between literary directions and artists' general stylistic manners.

Keywords: comic, irony, satire, sarcasm, absurdity, grotesque, associative irony, nonsense, pun.

УДК 821.161.2.

DOI <https://doi.org/10.17721/2520-6346.60.123-136>

Л. З. Мороз, д-р філол. наук, проф.,
провід. наук. співроб.,

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ

КОМЕДІЯ ЧИ ТРАГІКОМЕДІЯ? (з творчого досвіду Марка Кропивницького)

Розглянуто жанрові особливості п'єс М. Кропивницького, з'ясовано специфіку форми та змісту комедії й трагікомедії, здійснено спробу їх жанрового розмежування у контексті творчого доробку драматурга. На основі аналізу конкретних текстів простежено особливості репрезентації поетикальних ознак і жанрових принципів комедії й трагікомедії, встановлено суголосність творчих пошуків у межах жанрово-стильових форм драматичних творів М. Кропивницького та Ж.-Б. Мольєра.

Ключові слова: комедія, трагікомедія, жанр, іронія, сатира, трагізм, персонаж.

Для розуміння творів українських драматургів ХІХ ст. найбільш прийнятним і доцільним є той бік природи жанру комедії, що про нього розмірковував відомий дослідник із США Е. Бенглі як про такий, що "порушує до такої міри серйозні проблеми, що, якби не запевнення в несерйозності [курсив мій. – Л. М.], її можна було б схарактеризувати як "вिकривальний акт, що вражає", як "викриття неймовірної сили". Іншими словами, якби комедія втратила свій легковажний тон, вона перетворилася б на соціальну драму" [1, с. 332]. Наведене має більший чи менший стосунок до всіх творів, про які йтиметься, і "прикриттям" (слова вченого про